

<https://doi.org/10.53656/ped2026-2.05>

Research Insights
Изследователски проникновения

ПРИРОДОСЪОБРАЗНОСТТА В СОЦИАЛНО-ОБРАЗОВАТЕЛНАТА СИСТЕМА НА ЙОХАН ПЕСТАЛОЦИ

(280 години от рождението на Йохан Хайнрих Песталоци –
12.01.1746 – 17.02.1827)

Доц. д-р Надежда Кръстева,
гл. ас. д-р Владислав Кръстев
Югозападен университет „Неофит Рилски“

Резюме. Възможно е решението за конфликта на човека вътре в себе си с отражението му върху обществото да е в природосъобразността на живота, което всъщност предопределя смисъла, целите и съдържанието на образованието. Цел на този теоретичен историко-педагогически коментар е анализиране природосъобразността на самодейността „да изградиш сам себе си“ в системата на Й. Х. Песталоци. В заключение се приема, че Йохан Песталоци с гениалната система на природосъобразно възпитание и обучение революционно реформира европейското образование. Поуката може да е в неговото разбиране, че всъщност цялото обучение на човека „не е нищо друго, освен изкуството да се помогне на природата в стремежа ѝ към собствено развитие“. Възможната препоръка – нека в опитите за образование на по-добър човек от всяко дете педагогическите науки се ограничават до природосъобразността.

Ключови думи: Баща на сираците; метод Песталоци; природосъобразност; самодейност; система; елементи

Всичко за другите, нищо за себе си. Беден сред бедните...

Й. Х. Песталоци

Приятели на човечеството!

*Приемете го като моя лебедова песен... Моят живот
не даде като плод нищо цяло, нищо завършено...*

Й. Х. Песталоци

Въведение

Допустимо е да се предположи, че педагогиката по същество е утопия, защото е наука за човешката мечта – образование на по-добър човек, който

да направи света по-добро място за живеене на всички хора заедно „в рамките на закона“. Великите мислители на образованието експериментално се опитват да открият социално-политическите решения на своята епоха чрез хармонична подготовка на идеалния човек. Въпреки че техните личности и утопичните им проекти надживяват времето и са пример дори за съвременните хора, педагогическата мечта все още е недостижима. Може би, защото е само най-обикновена мечта? Или – „по-добрият“ човек е просто една идея?...

Възможно е смисълът на живота да е в личния избор на човека от социалните цели, заложен в неговото образование? Но лебедовата песен на „беден сред бедните“ ще бъде сърдечно желана и волево осъществявана от твърде малко хора. В този контекст е допустима тезата за водещ научен проблем относно конфликта в човека да е компромисът между мечта и реалност, между идеал и възможности – вероятно това е „разковничето“ за полезна педагогика и успешно прагматично образование. Следователно може да се окаже, че персоналният подбор на знанието съобразно конфликта на човека вътре в себе си със самия себе си е двигателната функция на педагогическите науки?

Хипотетично е предположението, че решението за конфликта на човека вътре в себе си с отражението му върху обществото и другия може да е в природосъобразността на живота, което всъщност предопределя смисъла, целите и съдържанието на образованието. Този педагогически принцип е водещ за всички класици в опитите им да изобретят най-оптимална методика за „правенето“ на по-добрия човек. Сред великите радатели на човечността с особена красота се отличава Песталоци – същинският идеал за съвършен Човек. Той отговорно решава конфликта със себе си („Беден сред бедните“) в пълна хармония с жизнените потребности на обществото и законите на държавата („Всичко за другите, нищо за себе си“) – така на практика изцяло олицетворява педагогическата мечта – Аз съм себе си и обичам другия чрез свое адекватно хуманно-правно действие.

Нека годишнината от рождението на Йохан Песталоци е само поводът отново да се напомнят приносите му в световната педагогика (въпреки Съдбата като лебедова песен), а същинската цел на този теоретичен коментар е анализиране *природосъобразността* в неговата система за самодейност на детето при човешкото му самоуправение („да изградиш сам себе си“). Нали Животът има за цел да създаде живот, за да продължи живота, а Природата перманентно организира условията и средствата за оптималността на този оптимистичен и вечен процес – „тя въздейства и върху паяка, и върху детето“?

1. Теоретични аспекти за природосъобразната самодейност и възпитанието на детето

Водещата философска теза на Песталоци е, че *целият* „земен живот на човека е състояние на възпитание, в което според волята на Създателя трябва

да бъдат образовани силите и заложибите... идеалите трябва да се подчинят на главната цел на образованието за вечността и да се подреждат“ (Pestalozzi, 2007a, p. 240).

Песталоци диалектически приема, че действието на физико-математическите закони в природата предопределя същностните способности на човешката природа и съответно на тези свои разбирания конкретизира авторски изисквания за възпитание и обучение на детето: „приведи в своето съзнание всички по същество взаимосвързани предмети в тази именно връзка, в която те действително се намират в природата; подчини всички несъществени вещи на съществените и в първата редица постави впечатленията си от природата; в своите представи не придавай на никаква вещь по-голямо значение за човечеството, отколкото тази вещь има в природата; систематизирай всички съществуващи на света предмети по тяхното сходство (Pestalozzi, 2007a, pp. 105 – 150).

Съществена научна иновация на Песталоци е активирането на природните енергии на самодейността – „всяка способност на човека иска и може да се развива, което е възможно и без намеса на възпитанието, но тогава заложибата няма да достигне възможния максимум за своето усъвършенстване“. Той убедено декларира, че и при човека водеща е волята на природата: „Очите искат да гледат, ушите – да слушат, краката – да ходят, ръцете – да хващат. Но така също и сърцето иска да вярва и люби. Умът иска да мисли“. Закономерно е, че този естествен път на развитие на заложибите изисква активна дейност на всяка заложиба: „сърцето се учи на любов към другите не чрез тълкуване на понятия за „любов“, „обич“, „приятелство“, а в хода на разумни и благородни постъпки; умът усъвършенства процеса на мислене чрез самото мислене, а не със зубрене; всяка заложиба се развива чрез действие на съответния орган под влияние на социалната необходимост и вътрешните потребности (Pestalozzi, 2007b; Kolev, 2010, p. 122).

Песталоци експериментално апробира модел за всеобщо и безплатно народно образование и психологизира процеса на възпитание и обучение с идеята да е достъпен за всяко дете. Той се доверява на „природата с елементната ѝ структура и организация, защото при нея се започва от първия най-прост елемент, който постепенно и системно се развива към следващия по-сложен и висш елемент – чрез обединяване, от степен в степен към все по-сложни форми до цялата Вселена. Именно такъв елементарен (системен) подход Песталоци прилага и в процесите на възпитание и обучение, а в резултат създава теория за елементарно (елементарно) образование – както природата започва от първия най-прост елемент, така и образованието следва да се изгражда върху елементите на знанията“ (Kolev, 2010, p. 120).

В този общ контекст Песталоци определя и водещата цел на образованието: съдействие на силите на саморазвитието, с което да се помогне на вродените

заложи да се осъществяват активно и балансирано. „Истинското природосъобразно образование поражда по своята същност стремеж към съвършенство, към завършено осъществяване на човешките сили“ (Pestalotzzi, 2007b, p. 11). Приоритетна възпитателна задача е да се поддържа равновесието между трите основни елемента за самодейността на човека – глава, сърце и ръка.

– „Глава“ отъждествява способността на човешкия индивид да размишлява и в резултат да създава идеи и понятия.

– „Сърце“ е способността на човека да овладява с труда си природата, като в общата дейност се сближава с другите.

– „Ръка“ символизира способността на човека сам да твори себе си, въпреки конфликта между това, което е, и това, което трябва да бъде.

Съответно и към съдържанието, структурирането и организацията на образованието Песталоци прилага елементния подход с „условието за динамични взаимодействия както между различните видове възпитания и обучения, така и между техните вътрешни компоненти“. Според него (Pestalotzzi, 2007b, pp. 5 – 176):

1. Целта на физическото възпитание е „развитието и култивирането на всички физически способности и качества на човешкия индивид“. Да се започва с „упражняване на най-простите естествени движения в ежедневието – носене, хвърляне, тласкане, теглене, въртене, борба, плуване: последователно изпълнявани в система, тези упражнения подготвят детето и за трудова дейност“.

2. „Обичта към майката е първичният елемент на нравствеността и тази свята любов естествено и постепенно се пренася към другите членове на семейството, родния дом и роднините.“ Песталоци изисква учителят също така елементарно да организира нравственото възпитание и в училището: „учениците да общуват с любов и постепенно да пренесат социалните си чувства към родината, нацията, човечеството“. Моралът трябва да се овладява лично и активно-действено от детето – „чрез упражняване в добри дела, в благотворителност, в нравствени постъпки, които възпитават у тях самообладание и волеви черти на характера“.

3. За трудовото възпитание Песталоци създава „азбука на уменията“ с физически упражнения на основата на елементарни трудови действия. Той избира ръчния труд за главно учебно средство, защото „развива главата, сърцето и ръката; изработва у детето издръжливост, сръчност, точност, дисциплинираност, отговорност; стимулира взаимоотношенията между деца и възрастни“.

4. Развитието на умствените заложи на детето е цел на умственото възпитание и обучение, за което Песталоци изобретява специално съставени и последователно провеждани упражнения на ума. Започва се с наблюдателността и речта на детето: „серия от десет упражнения откъм десет гледни точки вър-

ху собственото му тяло, които трябва да са индивидуални и да се провеждат от майката с показ и многобройни демонстрации“.

5. Художествената способност според Песталоци, „както и всяка друга човешка способност, е само художествена заложба, художествено чувство. Тя, подобно на заложбата да наблюдаваме, да говорим и да мислим, се развива постепенно в художествена способност само чрез упражняване, чрез приспособяване“ (Pestalotzzi, 2007b, p. 84).

Песталоци определя родния дом за първо училище на детето:

– в бащината къща „се пазят корените на доброто възпитание“;

– в мъдростта на семейството е „основата на нравственото, умственото и физическото възпитание“;

– вкъщи е дънерът, „на който трябва да бъдат прикрепени и присадени всички клонове на човешкото познание, наука и предназначение“.

Първа учителка на детето трябва да е неговата майка – по своята духовна природа и физическа нагласа майката е естествената възпитателка у дома, а с научни методики тя ще бъде най-добрата учителка на своето дете. С „обичта, доверието и възхищението към рожбата си, с постоянната доброта и безкрайното търпение майката“ е най-добрият посредник между детето и околната природна и обществена среда (Pestalotzzi, 2007b, pp. 18 – 19).

2. Дидактика на човешкото самопращане

Песталоци коментира, че развитието на природата „е в цялата си широта висш, обикновен ход“. И призовава цивилизацията: „Човече! Подражавай му!... Обхвани това дело на висшата природа, която отглежда и пази всяка отделна частица и присъединява всяка нова част към сигурния живот на старото“ (Pestalotzzi, 2007a, pp. 229 – 230). И адекватната концептуална постановка: „Аз следвам нейния път, когато детето се запознае с най-простите тела, въздуха, земята, водата и огъня, аз му показвам действието на тези стихии върху всички познати му тела. А когато то се запознае с резултатите от съединението на няколко прости тела, аз му показвам също взаимното влияние едно от друго между сложните тела и винаги го водя по пътя от простото наблюдение към границите на висшите знания. Този метод трябва да е достъпен за всички, за което са нужни и подходящи форми на обучение“ (Pestalotzzi, 1969; Pestalotzzi, 2007a, pp. 105 – 150).

Може да се приеме, че с декларирания метод Песталоци открива идеята за природосъобразност в самодейността на детето при неговото образование и осмисля разбирането за системността на човешкото в човешката природа, за култивирането на социално-правна човечност (Soetar, 1994, pp. 305 – 306). Съответно той поставя триадата *глава – сърце – ръка* в центъра на своята необичайна (и утопична) дидактика: и като цел, и като средство в работилницата за правене на човеци. „Не забравяй това, човече! Всичко, как-

вото си, всичко, каквото искаш, каквото трябва да бъдеш, произлиза от тебе самия. Всичко в твоето физическо наблюдение трябва да има един център и този център си ти“ (Pestalotzzi, 2007a, p. 229; Vodoleya, 2018, pp. 373 – 376, 524 – 526).

В търсенията на идеи за развиващ характер на обучението Песталоци открива три гениални въпроса, чиито отговори кодира в дидактичната си теория. „Аз се старая да психологизирам обучението – старая се да го приведа в съответствие с моя ум, моето положение и условията на моето съществуване“ (Pestalotzzi, 2007a, pp. 226 – 237).

Първи въпрос: „Ти какво би направил, ако поискаш да предадеш на което и да е дете целия обем от знания и навици, от които то се нуждае, за да осигури добре своите най-съществени потребности и заедно с това да получи вътрешно удовлетворение?“.

В размислите си за правилния отговор Песталоци извежда детето в качеството му на субекта, заради когото се организира обучението. С тази оригинална постановка той очертава две главни направления в научните изследвания върху процесите на възпитание и обучение:

– всяко знание да отговаря на конкретни индивидуални потребности и непрекъснато да се актуализира съобразно техните промени;

– всяко знание да носи вътрешно удовлетворение, което най-ярко се изразява от неговата полза, от сигурността за социалната му реализация.

Втори въпрос: „Какво прави самата природа, за да представи пред мен в правилен вид света, доколкото аз влизам в съприкосновение с него?“.

„И аз отговарям – за това тя използва моето положение, моите потребности и обстоятелствата, в които се намирам“. Според Песталоци по този начин природата въздейства на него персонално и целенасочено (както и на всеки друг индивид), като:

– чрез моето положение тя определя способа за моето възприемане на околния свят и по този начин формира и сетивната основа на моите знания;

– чрез моите индивидуални потребности извиква моите усилия и така създава основите на моята професия;

– чрез обстоятелствата, в които се намирам, природата повишава моята внимателност до напрегнатост и старателност и това моделира основите на моите добродетели.

Теоретичните анализи позволяват на Песталоци да изведе тезата, че човекът е главното средство, най-общото средство на своето възпитание и обучение. И съответно избира познанието на човека за самия себе си за център на педагогическата система; за „кръстовището“, от което тръгва всяко възпитание и обучение. Същевременно използва „самото дете с неговите потребности, положение и обстоятелства за метод на обучението му – интериоризацията и екстериоризацията на знанията се осъществява единствено

чрез детето, чрез неговата творческа активност: от този аспект детето вече не е само обект и субект на възпитание и обучение, а и негов водещ метод“ (Kolev, 2010, p. 127).

Трети въпрос: „Какви изкуствени средства е създал общочовешкият опит, за да засили влиянието на природата върху човека, за да постигне развитие и усъвършенстване на неговия разум, на способността му за труд, на неговата нравственост?“.

За Песталоци тези средства са *речта, умението за рисуване, смятането и измерването*. „И когато аз се опитвам да намеря общия източник на всички елементи на човешкото изкуство, то го намирам в основното свойство на нашето съзнание да обобщава получените от природата чрез сетивните органи впечатления в някое единство – *понятие*.“ Затова процесът на обучение следва да се подчини на вечните закони, по които „човешкото познание се издига от сетивните възприятия до точните понятия, като първата и единствена основа за обучение е съзерцанието на човека върху природата“. Съобразно действието на природните закони Песталоци търси опростяването на елементите във всяко човешко знание и се стреми да ги разположи в последователен ред, за да бъдат достъпни за всеки човешки индивид. Според него изкуството на възпитание и обучение е в „правилния подбор на методите, в логическата връзка и приемствеността на усвояваното учебно съдържание, което е мостът между сетивното възприятие и понятието“.

Съответно Песталоци определя три основни елемента, които са във всяко понятие – дума, число, форма.

1. *Думата* се усвоява чрез езиково обучение (започва се от звука).

2. *Числото* се усвоява чрез смятане (започва се с положителното число едно).

3. *Формата* се усвоява чрез измерване (започва се от правата линия).

Същевременно формулира три основни дидактически изисквания към обучението на детето:

- да познава названията на всички известни му предмети и явления;
- да възприема всеки предмет като единица за себе си;
- да се научи да познава формата на всеки предмет в неговите размери и вътрешни съотношения (Soetar, 1994, pp. 307 – 310).

Песталоци избира за цел на семейното обучение *съгласуването* на детските действия и мислене, на умения и знания. Затова се „започва с възпитание на наблюдателността и речта, с овладяване на думата, числото и формата“, а дидактичните задачи са свързани както „с развитие на сетивата и речта, на механизмите на мислене, памет, внимание, въображение“, така и „с овладяване на научни знания за природата и обществената среда“. Според него предучилищното образование у дома трябва да е насочено предимно към подготовката на детето за училищния живот, където то ще бъде са-

мостоятелен и активен социален субект (Pestalotzzi, 1905; Pestalotzzi, 2007a, pp. 5 – 104).

Безспорно Песталоци „забелязва големия стрес на детето, когато сменя семейната идилгия на дома с многолюдната училищна сграда и шумната класна стая. За да се избегне това състояние, предлага към началните училища да се откриват специални (подготвителни) класове, в които да се приемат децата, подлежащи на задължително обучение от следващата учебна година“ (Kolev, 2010, p. 129). Песталоци съветва в този предварителен клас да се запази семейният дух на взаимоотношенията с детето, а поставено в условия на училищна среда, то вече да се стреми да овладява знания и качества, които са жизнено необходими на всеки първокласник (Pestalotzzi, 2007a, pp. 20 – 23).

3. Социално-педагогическите проекти за образование и независимост

Йохан Песталоци мъчително страда от съсловното разделение на обществото, но го приема за „вътрешна същност на разликата, която трябва да се среща в организацията на елементарните образователни средства за природосъобразно развитие и усъвършенстване на силите, познанията и сръчностите на различните съсловия...“ (Pestalotzzi, 2007b, p. 139). В този контекст той мотивира природосъобразността на своите експерименти за труд на бедните деца с тезата, че „подготовката на ръката за майсторски занаят трябва да се основава на силата на разума, а образованието, включващо умствено развитие и навици за ръчен труд, трябва да изхожда от такова душевно състояние, при което човек възприема, обича и винаги търси най-чистото, най-висшето и достойното, на което е способна човешката натура. Фундаментът за такова образование трябва да е надеждно нравствено възпитание и развитие, опиращо се на нравствени сили у детето. Образование, което подготвя за индустрията, също като умственото и нравственото, се корени следователно в семейния живот – то се развива от само себе си и благодарение на същността на тези средства, които се прилагат за подготовка за труд в семейството, в неразривна връзка с всичко това, което занимава ума и сърцето. Изкуството на възпитанието трябва строго да следва този предписан от природата път“ (Pestalotzzi, 2007b).

Песталоци създава и ръководи 5 различни социално-образователни заведения, в които експериментира свои идеи за възпитание и обучение на бедните деца и реформиране на обществено-икономическия живот чрез нова природосъобразна подредба на човешките взаимоотношения и сътрудничество.

Първият опит е в 1769 г. – наема земеделска ферма, за да пробва нов модел за управление и обработка на земята, чрез който да улесни труда на швейцарските селяни. НО – наивен идеалист, който бързо фалира.

Следващият социално-педагогически експеримент на Песталоци е Заведение за бедните в Негофт (1774). Той получава в наследство малко имение в Аргау (Нойхоф) с поле и овощна градина, с предачница и тъкачница на памук

(изоставени и запустели). Там приютява много деца от околността – сирачета, изоставени и бедни. Тъй като няма достатъчно пари за тяхното изхранване и поддържането на приюта, Песталоци решава да научи децата сами да заработват нужните финансови средства. Малките възпитаници започват да работят с радост и ентузиазъм. Но – децата все повече време работят на станове, на полето и в градината, а спечеленото от техния труд не покрива разходите за храна и наем на общежитието. Той енергично търси съдействие от национални общества, дружества, институции, от швейцарското правителство – не получава подкрепа и през 1780 г. фалира за втори път.

Песталоци напуска обществения живот и в следващите 20 години написва забележителни социално-педагогически трудове: „Линхард и Гертруда“; „Как Гертруда учи децата си“; „Книга за майките, или Ръководство за майките как да обучават своите деца да наблюдават и говорят“; „Азбука на нагледността или Нагледното учене на измеренията“; „Нагледно учение за числата“; „Мои-те проучвания за хода на природата в развитието на човешкия род“; „Лебедова песен“ и мн. др. (Soetar, 1994, pp. 301 – 304).

През 1799 г. Песталоци повтаря своя социално-образователен експеримент. В стар манастир край Станц прибира около 80 деца на възраст между 5 и 10 години, с жестоки физически и психически травми от ужаса на гражданската война. Той се грижи за тях с всеотдайна обич, а те искрено и с вяра го наричат Татко Песталоци – така и остава в историята, предизвиквайки човечеството в мечтата за „по-добрия човек“. Но – манастирът спешно е необходим за военна болница и Песталоци с децата набързо са изгонени от своя дом.

Правителството разрешава на Песталоци да продължи експеримента в Бургдорф, където продължава да апробира природосъобразната идея за обучение в началните класове. Създава и училище за образование на учители по новата методика за елементно обучение. Но – твърде скоро Швейцарската република пада (1803) и училището е закрито.

Последният научен експеримент на Песталоци е в старинен замък на Ивердон – открива опитно заведение за образование, категоризирано като педагогически институт с образцово училище (01.01.1805). Идеята е да докаже социалните възможности за равни шансове на бедното дете при гарантирана гражданска и професионална реализация. „Този образователен комплекс бързо става известен сред европейските интелектуалци, които идват лично да се запознаят с метода „Песталоци“ и на живо с Учителя. Великият мислител и експериментатор постига пълно тържество на своите социално-педагогически идеи – 20 години сияе творческата звезда на Песталоци в Ивердон“. Но – Песталоци внезапно напуска, разочарован и от себе си, и от обществото (1825). Вероятно причината е, че от „неговия престижен институт са изчезнали швейцарските селянчета, заради които се труди всеотдайно: той на тях разчита да се върнат в родните си села и да учат не само местните деца, а и техните родители – да ги образават на

научни и модерни методи за селскостопански труд, да ги приобщават към духа на Новото време, за да направят живота си по-лек, приятен и щастлив с техните деца“ (Kolev, 2010, pp. 119 – 120; Chavdarova, 2007, pp. 112 – 139).

Песталоци се завръща в Негофт, за да осмисли в самота живота и делото си. Там написва и издава своята „Лебедова песен“ (1826). Местен журналист, „търсещ сензация и слава, публикува статия във вестника си, в която некомпетентно, безпринципно и подигравателно критикува великия Учител“. По този повод потресеният Песталоци получава тежък инсулт и в 1827 г. умира разочарован и (може би) с усещането, че е пропилял живота си, без да е допринесъл за социално-правната справедливост между хората и за щастието на всички деца (Soetar, 1994, pp. 312 – 313).

В приюта Нойхоф Песталоци започва своите социално-възпитателни експерименти за образование и независимост с опит за целесъобразно включване на подрастващите в доброволен и обществено значим производителен труд. Той свързва тяхната активна трудова дейност с подготовката им за професионален и граждански живот – работилниците стават и училище. Възщност това е неговият най-важен социално-педагогически експеримент за обучение – докато децата тъкат или предат, работят на полето или в градината, той им преподава знания за природата и обществото, разхождайки се между тях. Избира и свои помощник-учители – „деца обучаваха деца“.

Социално-педагогическата концепция на Бащата на сираците е следната:

„Делото съвсем не се заключава в това да се предостави на бедните деца възможност да заработват за себе си препитание. Задачата се състои в това да се направи опит за добро възпитание, необходимо за бедните деца, и при това да се достигне пълно усвояване от децата на правилата и навиците, изисквани от подобно възпитание. Разбира се, те са длъжни да заработват за живота си, но те не само трябва да се трудят, те трябва да се трудят като хора, получаващи също така добра обща подготовка в областта на умственото образование, както и в нравственото. Дейността на ума и активността на сърцето трябва да станат фундаментът, на който да се усвояват навиците и уменията за физически труд. Техният труд в никакъв случай не трябва да е резултат от крайно едностранната им подготовка за изпълняване на една и съща операция само в един от отраслите на промишлеността“ (Pestalozzi, 2007a).

В своя научен анализ М. Соетар (Soetar, 1994, pp. 311 – 313) преценява, че Песталоци се опитва практически „да съчетае идеите за свобода и принуда, за естествено желание и закон“. Но – за съжаление, без да открие идеята за социални права на бедните деца и тяхната законодателна закрила.

Заключение

Вероятно Вселената се движи по повелите на един всеобщ закон за *причина* – *следствие*. Съответно и водачите на човечеството трябва да се ръководят от

него, а по-добре ще бъде, ако съобразно съвест, морал и законност преценяват и решават всяка социално-политическа ситуация още от „предпричината“ – за да избягват възможните страшни последици за хората от своите лични амбиции и правна некомпетентност. Така би следвало да бъде и при образованието на детето – не да се лекуват последиците от социалния негативизъм, а и мислителят експериментатор, и учителят практик да са задължени по морал и закон превантивно и успешно да контролират „предпричината“ в социума, за да обгрижват и предпазват детето в истинската реална ситуация въкъщи и в училищния живот – с прогнозата за неговия щастлив живот в хармония със себе си и в правен мир с другия.

В обобщение на резултатите от опита за анализиране природосъобразността в педагогическата система на Й. Х. Песталоци относно самодейността на детето в човешкото му самоправене съдържателно се извежда тезата, че е възможно точно природосъобразността да е „ключето“ към успешното образование на детето, а и за самото живеене на човека – нали в природосъобразността е решението при търсене на „предпричината“.

Песталоци е уникален личен пример за такава превантивна природосъобразна социално-хуманна педагогика – активно деен мечтател, вечен символ на свята саможертвеност за детето. Може би ключовата дума тук е **ОБИЧ** – без жал към себе си, а всичко с обич за другия. Той подарява своите гениални способности на децата в неравностойно социално положение и на бедните трудови хора. Посвещава се на образование за народни учители, убеден в съзидателните сили на науката и просветата в опитите за облагородяване социалния живот на всички хора с равни граждански права.

В този контекст може да се твърди, че педагогиката на Песталоци всъщност е опит за динамична висша политика на правото за мир, сътрудничество и разбирателство на хората (Коменски?). Именно в природосъобразността той търси „осъществяването на автономната свобода за всеки и за всички“ (Soetar, 1994, p. 313). НО: „Аз питам какво направи Европа... Аз не виждам нищо“ (Pestalozzi, 2007a, p. 230). Тук е възможно да се допусне, че всяка педагогическа наука, която се опитва да бъде политика, става утопия – такъв е случаят с Песталоци („аз се загубих в себе си, понеже се впуснах в поприще, в което външно можех да бъда само нещастен“ – Pestalozzi, 2007b, p. 220), който се опитва с педагогически средства да решава политически и правни проблеми. Всъщност смисълът на педагогиката е със свои идеи и експерименти в образованието да подготвя човека за актуални и бъдещи правни проблеми на живота *с/за* другия. „Това схващане на пчелите за свобода и права не е по своята същина чисто човешко, а е сетивно-животинско гледище. В природата на всички сетивно-животински гледища липсват съществените основи на човешкото становище – човечността“ (Pestalotsi, 2007a, p. 163). Следователно може да се приеме, че е възможно по-правилният подход на педагогиката да

е ограничаване именно до социалната *човечност*, до природосъобразността в образование от **всяко** дете на по-добър човек, който някъде в бъдещето да прави по-хуманна политика и самоотвержено да осъществява благородна дейност и за другия? Нали и самият Песталоци твърди, че цялото обучение на човека „не е нищо друго, освен изкуството да се помогне на природата в стремежа ѝ към собствено развитие...“ (Pestalotzzi, 2007a, p. 19).

О, човече от Земята! Вразуми се! Ти си само мъничко елементче на прекрасния безкраен Космос: образвай се, за да бъдеш по-добър човек и да оправдаеш с благодарност щедрата милост и доверието на Природата. Такава е повелята на великия Песталоци:

Природата е свършила работа си: а сега ти свърши своята...

ЛИТЕРАТУРА

Водолея (2018). *Пътят на духовното развитие*. София: Орбита дизайн студио. ISBN 978-619-7471-00-7.

Колев, Й. (2010). *Йохан Песталоци*. Благоевград: Неофит Рилски, 115 – 130. ISBN 978-954-680-694-9.

Песталоци, Й. (1905). *Как Гертруда учи децата си*. София.

Песталоци, Й. (1969). *Избрани педагогически произведения*. София.

Песталоци, Й. (2007a). *Моите възпитателни опити*. София: Св. Климент Охридски. ISBN 978-954-07-2598-7.

Песталоци, Й. (2007б). *Лебедова песен*. София: Св. Климент Охридски. ISBN 978-954-07-2599-4.

Соетар, М. (1994). *Йохан Хайнрих Песталоци (1746 – 1827). Мислител на образованието, XXIV(3 – 4), 301 – 315*. София: ЮНЕСКО.

Чавдарова, А. (2007). *История на социалната работа*. София: Булхерба. ISBN 978-954-9883-11-4.

REFERENCES

Chavdarova, A. (2007). *Istoria na sotsialnata rabota*. Sofia: IK Bulherba [in Bulgarian]. ISBN 978-954-9883-11-4.

Kolev, Y. (2010). *Yohan Pestalotzzi*. Blagoevgrad: Neofit Rilski“, pp. 115–130. ISBN 978-954-680-694-9.

Pestalotzzi, Y. (1905). *Kak Gertruda uchi detsata si*. Sofia [in Bulgarian].

Pestalotzi, Y. (1969). *Izbrani pedagogicheski proizvedeniya*. Sofia [in Bulgarian].

Pestalotzzi, Y. (2007a). *Moite vazpitatelni opiti*. Sofia: Sv. Kliment Ohridski [in Bulgarian]. ISBN 978-954-07-2598-7.

- Pestalozzi, Y. (2007b). *Lebedova pesen*. Sofia: Sv. Kliment Ohridski [in Bulgarian]. ISBN 978-954-07-2599-4.
- Soetar, M. (1994). *Yohan Haynrih Pestalotsi (1746 – 1827). Misliteli na obrazovaniето*. XXIV(3 – 4), 301 – 315. Sofia: UNESCO [in Bulgarian].
- Vodoleya (2018). *Patyat na duhovnoto razvitie*. Sofia: Orbita dizayn studio [in Bulgarian]. ISBN 978-619-7471-00-7.

THE NATURALITY IN THE SOCIO-EDUCATIONAL SYSTEM OF JOHANN PESTALOZZI

Abstract. It is possible that the solution for the conflict of man within himself with his reflection on society is in the naturalness of life, which in fact predetermines the meaning, goals and content of education. The purpose of this theoretical law-pedagogical commentary is to analyze the naturalness of the self-activity “to build oneself” in the system of J. H. Pestalozzi. In conclusion, it is assumed that Johann Pestalozzi revolutionized European education with his ingenious system of nature-based education and training. The lesson may lie in his realization that, in fact, all human education “is nothing else than the art of helping nature in her quest for her own development.” The possible recommendation - let in the attempt to educate a better individual than any child the pedagogical sciences be confined to natural science.

Keywords: father of the orphans; Pestalozzi method; naturalism; self-activity; elements

✉ **Dr. Nadezhda Krasteva, Assoc. Prof.**

ORCID iD: 0000-0001-9342-9196

Faculty of Law and History
South-West University “Neofit Rilski”
Blagoevgrad, Bulgaria

E-mail: nkrusteva@law.swu.bg

✉ **Dr. Vladislav Krastev, Assist. Prof.**

ORCID iD: 0000-0002-3654-278X

Faculty of Economics
South-West University “Neofit Rilski”
Blagoevgrad, Bulgaria

E-mail: vladislav_swu@law.swu.bg